

İnternet'teki Türkçe ağ sayfalarında bulunan çocuk cerrahisi bilgilerinin değerlendirilmesi *

Haluk CEYLAN

Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Cerrahisi Anabilim Dalı, Gaziantep

Özet

Amaç: Tıbbi bilgilerin yanlış ve yetersiz olarak sunulduğu ağ siteleri, çocuklarının sağlık sorunlarıyla ilgili bilgi edinmeye çalışan aileler için önemli bir tehlike oluşturmaktadır. Bu çalışmada, çocuğun cerrahi hastalıklarıyla ilgili Türkçe ağ sayfalarının özellikleri ve aileye yönelik sunulan tıbbi bilgilerin kalitesi araştırıldı.

Yöntem: İnternet üzerinde yer alan, ikisi Türkiye kökenli toplam 7 arama motoruna (Altavista, Google, Yahoo, Lycos, Excite, Arabul ve Netbul), çocuk cerrahisi pratiğinde sık karşılaşılan hastalık adları ("kasık fıtığı", "inmemiş testis", "apandisit", "hipospadias") anahtar sözcük olarak girildi ve ilgili ağ sayfalarının İnternet adreslerine ulaşıldı. Çocuk cerrahisi ile ilgili bilgi sunan ağ sayfalarının özellik ve içerikleri incelendi. Anne ve babalara yönelik hazırlanmış olan ağ sayfalarında sunulan bilgiler, klasik bir çocuk cerrahisi kitabında yer alan bilgilerle karşılaştırıldı.

Bulgular: Bulunan 429 farklı ağ adresinin 378'inde (% 88) bir ağ sayfasına ulaşıldı. Ulaşılan ağ sayfalarının 78'inin (% 20.6) anne-babaya yönelik bilgiler içerdiği ancak bunların 40'ının (% 51.2) hastalıklarla ilgili yanlış veya yetersiz bilgi içerdiği saptandı. Ağ sayfalarının 67'si (% 85.8) ticari amaçlı ya da kişiseldi ve bunların 5'inin sahibi amatör kişilerdi. Altı ağ sayfası (% 7.6) akademik kurumlar, 5 ağ sayfası (% 6.4) ise bir tabip odası tarafından hazırlanmıştı.

Sonuç: Çocuğun cerrahi hastalıkları ile ilgili aileye yönelik bilgi vermeye amaçlayan Türkçe ağ sayfalarının yarıdan fazlası yanlış ya da eksik bilgiler içermektedir. Çocuk cerrahları ailelerin İnternet ortamında çocuklarının hastalıkları ile ilgili doğru bilgilere ulaşması için gerekli önlemleri almalıdır.

Anahtar kelimeler: İnternet, Türkçe, Çocuk Cerrahisi, inmemiş testis, kasık fıtığı, apandisit, hipospadias

* XXI. Ulusal Çocuk Cerrahisi Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur (8-10 Ekim 2003, Şanlıurfa).

Adres: Dr. Haluk Ceylan, Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi, Çocuk Cerrahisi Anabilim Dalı, 27310, Gaziantep
Yayına kabul tarihi: 12.05.2004

Summary

Evaluation of the pediatric surgery topics in the Turkish web pages on the Internet

Aim: The web pages offering misleading medical information have significant risks for the parents who want to obtain information on their child's medical diagnosis on the Internet. In this study, the features of the Turkish web pages on the surgical diseases of children, and the quality of the medical information presented for the parents in these pages were evaluated.

Method: Turkish terms of the most frequent pediatric surgical diseases ("inguinal hernia", "undescended testis", "appendicitis", "hypospadias") were searched on the Internet using 7 search engines, of which 2 originate from Turkey (Altavista, Google, Yahoo, Lycos, Excite, Arabul and Netbul), and the addresses of the relevant web pages were retrieved. The features and the contents of the web pages, which presented information on pediatric surgery, were evaluated. The web pages, which offered medical information for the parents, were reviewed using the recommendations for the diseases outlined in a classic pediatric surgery textbook.

Results: A total of 378 (88 %) of the retrieved 429 unique web address were accessible. Seventy-eight (20.6 %) of the accessible web pages offered medical information for the parents, nonetheless, 40 (51.2 %) of these web pages included misleading or insufficient information on the diseases. Sixty-seven (85.8 %) out of 78 were commercial or personal web pages, of which 5 were owned by amateurs. Six (7.6 %) and 5 (6.4 %) web pages were constructed by an academic institution and by a medical association, respectively.

Conclusion: More than half of the Turkish web pages, which aimed to give medical information to the parents on the children's surgical diseases, contain misleading or insufficient information. Pediatric surgeons should assist to the parents who want to obtain information on their child's problems from the Internet.

Key words: Internet, Turkish, Pediatric Surgery, undescended testis, inguinal hernia, appendicitis, hypospadias

Giriş

Gelişen iletişim teknolojileri içinde günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelen İnternet'in, dünya üzerindeki kullanıcı sayısının, 2003 yılı başında 620 milyona ulaştığı tahmin edilmektedir (6). İnternet'in toplum yaşamına girmesiyle bilgisayar kullanabilen her birey, sanal ortamda hemen her konuda istediği pek çok bilgiye dünyanın her yerinden kolayca ulaşma olanağına sahip olmuştur. Bilgisayar kullanıcıları, verilen bir anahtar kelimeyle ilgili adresleri bulan arama motorlarını kullanarak, ilgilendikleri konu hakkında bilgiler içeren ağ sayfalarına kolayca ulaşabilmektedirler. Ayrıca İnternet'in özgür ortamı içerisinde, dileyen herkes, bir ağ sayfası hazırlayarak bilgi ve düşüncelerini, herhangi bir denetim süzgecinden geçirmeksizin topluma yayma olanağı bulmaktadır.

İnternet'in hızla büyümesine paralel olarak, gerek sağlık çalışanlarına gerekse hastalara yönelik hazırlanan sayılamayacak kadar çok tıbbi ağ sayfası sanal ortamda yerini almıştır. İnsan sağlığıyla ilgili ağ sayfaları, hastalıklar konusunda bilgilenmek isteyen amatör İnternet kullanıcılarına önemli kolaylıklar getirmiştir. Bununla birlikte, tıbbi bilgilerin yanlış ve yetersiz olarak sunulduğu ağ siteleri, İnternet ortamında sağlık sorunlarıyla ilgili bilgi edinmeye çalışan hasta ve hasta sahipleri için önemli bir tehlike oluşturmaktadır (2,13-15,18,20).

Bu çalışmada, çocuğun cerrahi hastalıklarıyla ilgili hazırlanan Türkçe ağ sayfalarının özellikleri ile bu sayfaların anne-babaya yönelik sunduğu bilgiler değerlendirildi.

Görec ve Yöntem

6 Mayıs 2003 ve 11 Mayıs 2003 tarihleri arasında, İnternet üzerinde yer alan, ikisi Türkiye kökenli toplam 7 arama motoruna (Altavista, Google, Yahoo, Lycos, Excite, Arabul ve Netbul) çocuk cerrahisi pratiğinde sık karşılaşılan hastalık adları ("kasık fıtığı", "inmemiş testis", "apandisit", "hipospadias") anahtar sözcük olarak girildi ve ilgili ağ sayfalarının İnternet adreslerine ulaşıldı. Her anahtar sözcük taraması sonucunda, arama motorlarının getirdiği ilk 50 Türkçe ağ sayfasının adresine girildi. Ulaşılabilir

ağ sayfaları bilgisayar ortamına kaydedildi. Bir ağ sayfası farklı arama motorlarında kayıtlı bulunabilir. Bu nedenle, aynı ağ sayfasının adresiyle farklı arama motorlarında karşılaşıldığında, tekrarlı sayımı önlemek amacıyla, bulunan eş ağ sayfaları yalnız bir kez kaydedildi. Çocuk cerrahisi ile ilgili bilgi sunan ağ sayfalarındaki bilgiler doğruluk ve yeterlilikleri açısından çocuk cerrahisi ile ilgili bir klasik kitapta (1,5,9,12) yer alan bilgilerle karşılaştırıldı.

Bulgular

Verilen anahtar sözcüklerle farklı arama motorlarında 0-1303 arasında ağ sayfasının adresi bulundu (Tablo 1). İlk 50 adresin incelenmesi esasına dayanarak bulunan 429 farklı ağ adresinin 378'inde (% 88) bir ağ sayfasına ulaşıldı (Tablo 2). Ulaşılan ağ sayfalarının 78'inin (% 20.6) anne-babaya yönelik bilgiler içerdiği ancak bunların 40'ının (% 51.2) hastalıklarla ilgili yanlış veya çoğunlukla yetersiz bilgi içerdiği saptandı. Hasta sahiplerine yönelik ağ sayfalarının 67'si (% 85.8) ticari amaçlı ya da kişiseldi. Bu ağ sayfalarından 5'inin sahibi amatör kişilerdi. Altı ağ sayfası (% 7.6) akademik kurumlar, 5 ağ sayfası (% 6.4) ise bir tabip odası (Ankara) tarafından hazırlanmıştı. Ulaşılan 378 ağ sayfasının 82'sinde (% 21.6) sunulan bilgiler sağlık çalışanlarına ve tıp öğrencilere

Tablo 1. Arama motorlarının bulduğu ağ sayfası sayısı.

	Anahtar sözcük			
	İnmemiş testis	Kasık fıtığı	Apandisit	Hipospadias
Altavista	115	60	632	0
Google	359	142	160	297
Yahoo	350	138	180	288
Lycos	1	121	1303	223
Excite	3	19	22	3
Netbul	0	1	4	1
Arabul	0	1	0	4

Tablo 2. Ulaşılan 378 farklı ağ sayfasının verilen anahtar sözcüklere göre dağılımı.

Anahtar sözcük	Ulaşılan ağ sayfası sayısı	Aileye yönelik bilgi içeren ağ sayfası sayısı (%)
Kasık fıtığı	103	12 (11.7)
İnmemiş testis	73	21 (28.8)
Apandisit	99	26 (26.3)
Hipospadias	103	17 (16.5)
Toplam	378	78 (20.6)

rine yönelikti. 218 (% 57.6) ağ sayfasında anahtar sözcük metin içinde geçiyordu ancak hastalıklarla ilgili bilgi yoktu.

Tartışma

İnternet kullanıcılarının önemli bir kısmı sanal ortamda yer alan sağlık sitelerine ilgi duymakta ve tıbbi bilgilere ulaşmaya yönelik olarak arama motorlarını kullanmaktadır. Günden güne artan kullanıcı sayısı nedeniyle, tıbbi sitelerden bilgi edinme istemi de artmaktadır (3,14,15). İnternet ile ilgili düzenlemelerin yetersizliği nedeniyle eksik ve yanlış bilgiler içeren ağ sayfalarının halkın ziyaretine açılmış olması endişeyle karşılanmaktadır (3,13-15,18,20).

Günümüzde 165.75 milyon İnternet kullanıcısının bulunduğu Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) (17) Ağustos 2000'de yaklaşık 52 milyon kişinin sağlıkla ilgili ağ sayfalarını ziyaret ettiği saptanmıştır (20). Amatör kullanıcıların İnternet'ten elde ettiği yanlış veya eksik bilgilere dayanarak sağlık sorunlarını çözmeye çalışmaları hastaya ciddi riskler yükleyebilir. ABD'de İnternet kullanıcıları arasında yapılan bir araştırma, hastalıkları konusunda ağ sayfaları arasında tarama yapan amatör kişilerin % 36'sının sağlık sorunlarını çözmeye yönelik kararlarını verirken ağ sayfalarından edindikleri bilgilerden etkilediğini ortaya koymuştur (20). Bu yüksek oran, yanlış bilgi içeren ağ sitelerin taşıdığı tehlikeyi ortaya koymaktadır. Corpron ve ark. anne-babaya yönelik hazırlanmış olan çocuğun cerrahi hastalıklarıyla ilgili 300 ağ sitesinin yalnız 5'inde (% 1.6) doğruluğu kabul edilebilir bilgilerin bulunduğunu bildirmiştir (3). Yapılan bir çalışmada, çocukluk çağı ishallerinin tedavisiyle ilgili ağ sayfalarının % 80'inin Amerikan Çocuk Hastalıkları Akademisi'nin tedavi önerilerinden farklı bilgiler içerdiği ortaya konmuştur (13). Impicciatore ve ark. çocuklarda yüksek ateşin düşürülmesi konusunda bilgi sunan 41 ağ sayfasını incelemiş ve bunların ancak 4'ünde uygun öneriler olduğunu saptamıştır (10).

Ülkemizde İnternet erişimine sahip kişilerin sayısı hızla artmaktadır. Mayıs 1997'de 600 bin olan Türk İnternet kullanıcısı sayısı (16) günümüzde 4.7 milyona ulaşmıştır (6). Bu rakamın 2005 yılı başında yaklaşık % 50 artış göstererek 7 milyonu bulacağı tahmin edilmektedir (6). Kullanıcı sayısındaki bu artışla

birlikte her geçen gün daha çok Türkçe ağ sitesi İnternet ortamına sürülmektedir. Buna paralel olarak ziyaretçi sayısı giderek artacaktır. Sonuçta gelişmiş ülkelerde sağlıkla ilgili ağ sitelerine ilişkin sorunların benzer şekilde ülkemizde de yaşanması beklenmelidir.

Sorunun Türkiye'deki güncel boyutundan bir kesit ortaya koymak amacıyla, çocuk cerrahisi konuları irdelenerek gerçekleştirilen bu çalışmada, anne ve babalara yönelik bilgilerin bulunduğu 78 ağ sayfası incelendiğinde, bunların büyük çoğunluğunun aynı yazar tarafından hazırlandığı ve eş metinler içerdiği, ya da aynı konudaki diğer bir ağ sayfasından, çoğunlukla kaynak gösterilmeden alıntı yapılarak hazırlandığı saptandı. Amatör bir herbalistin ağ sayfasında bulunan "apandisit hastasına dut suyu içirilmeli" önerisi dışında, incelenen Türkçe ağ sayfalarında, ABD'deki tıbbi sitelerde yoğun olarak yer aldığı belirtilen "tehlikeli" bilgilerin bulunmadığı görüldü. Bu da ülkemiz için "şimdilik" bir avantaj olarak kabul edilebilir. Buna karşın anne-babayı bilgilendirme amacı güden ağ sayfalarının çoğunda hastalıkla ilgili olası sorulara yeterli açıklama getirilmemişti. Yetersiz olduğu düşünülen ağ sayfalarında, özellikle, cerrahi tedavi sonrası gelişebilecek olası komplikasyonlara yer verilmediği görüldü.

Halka yönelik hazırlanan tıbbi ağ sitelerinin çoğunda verilen bilgiler bir kontrolden geçmiş değildir (18). Ülkemizde hakem denetiminin yapıp yapılmadığını belirten bir uyarının bulunduğu ağ sayfası örneği çok nadirdir (4). Bu çalışmada incelenen ağ sayfalarının hiç birinde verilen bilgilerin hakem kontrolünden geçip geçmediği belirtilmemiştir. Amatör bir kullanıcı olarak hastaların bir ağ sayfasının güvenilirliği değerlendirme olanakları yoktur. Dolayısıyla bilgilerin denetlenmesi ve yapılan bu denetlemenin ağ sayfasında belirtilmesi, sağlıklı bilgiye ulaşma açısından hasta sahipleri için bir getiri olacaktır. Ağ sayfasının bir hakemlik kurumu tarafından denetlenmesi, İnternet'te yer alan sağlık sitelerinin kalite ve güvenilirliğinin sağlanması konusunda etkin bir çözüm yolu olabilir (2,20). Health on the Net Foundation (HON) (7) ve Internet Healthcare Coalition (IHC) (11) tıbbi sitelerin doğruluk ve güvenilirliğini onaylayan kurumlardır. HON'a, Türkçe de dahil olmak üzere, farklı dillerdeki siteler de kayıt yapabilmektedir. Ağ sitesi sahipleri, HON tarafından belirtilen 8 koşulu

Tablo 3. Health on the Net Foundation tarafından denetlenen ağ sayfalarının sahiplerinin uymayı kabul ettiği ilkeler [Health On the Net (HON): HONcode: Principles in Turkish'den kısaltılarak alınmıştır].

1. Bu sitede sunulan sağlıkla ilgili her türlü öneri ve bilgi; sağlık profesyoneli olmayan özel kişi ve kuruluşlar tarafından sağlandığı açıkça belirtilen bölümlerin dışında, yalnız sağlık konusunda eğitimli ve nitelikli profesyonellerce verilir.
2. **TAMAMLAYICILIK:** Bu sitede verilen bilgiler, site ziyaretçilerinin/hastaların hekimleriyle olan ilişkilerinin yerine geçmesi için değil, bu ilişkinin desteklenmesi için tasarlanmıştır.
3. **GİZLİLİK:** Bu site, ziyaretçilerin kimlik bilgileri de dahil olmak üzere, tüm bilgi akışında gizlilik ilkesine saygı gösterir. Site sahipleri, bu siteyi oluşturdukları ve yayınladıkları ülkede uygulanan sağlık bilgilerinin mahremiyeti ile ilgili mevzuatın gereklerini uygulamayı garanti eder.
4. **ATIFTA BULUNMA:** Bu site içeriğindeki bilgi, verinin kaynağına doğru açık referanslar ile desteklenir ve mümkün olan yerde bu veriyi özel HTML bağlantıları verilir. Klinik bilgiler içeren bir sayfanın son güncelleme tarihi açıkça gösterilir.
5. **DOĞRULANABİLİRLİK:** Özel bir muamelenin, ticari ürünün ya da hizmetin performansı/kazancı ile ilişkili fikirler, yukarıda 4. ilkede çerçevesi çizilen şekilde, uygun ve denk düşen kanıtlar tarafından desteklenir.
6. **KAYNAĞIN ŞEFFAFLIĞI:** Bu site yapımcıları, daha ileri destek ve yenilenmiş bilgi arayan ziyaretçiler için, mümkün olan en açık şekilde bilgi sağlama ve iletişim bilgilerini yayınlama yönünde çaba gösterir. Site sorumlusu, erişim için e-mail adresini sitede açıkça belirtir.
7. **SPONSORLUĞUN ŞEFFAFLIĞI:** Finans, hizmet ve malzeme olarak bu siteye katkıda bulunan tüm ticari ya da ticari olmayan kuruluşların tam kimlikleri bu sitede açık bir şekilde belirtilir.
8. **İÇERİK VE REKLAM POLİTİKASINDA DÜRÜSTLÜK:** Eğer reklam site için bir finans kaynağı ise, bu durum açıkça bildirilir. Site sahipleri tarafından benimsenen ilan kurallarıyla ilgili özet bir tanımlama sitede yayınlanır. İlan ve diğer promosyon malzemeleri site ziyaretçilerine, site yapımcıları tarafından oluşturulan içerik ile farklılık gösterecek ve kolaylıkla fark edilecek bir kapsam ve şekilde sunulur.

(Tablo 3) ⁽⁸⁾ yerine getirdiğini bu kuruma bildirdikten sonra başvurusu yapılan ağ sitesi HON tarafından incelenmekte ve içeriği uygun görülürse siteye bir onay kodu verilmektedir (HONcode). Site daha sonra da düzenli olarak HON tarafından denetlenir. İçeriğinin doğruluğu HON'un garantisi altında olan ağ sayfasının bu özelliği, sayfanın başına konulan "HONcode" logosu ile gösterilir ⁽⁷⁾. Ülkemizde Türkçe ağ siteleri için benzer uygulama tabip odaları ya da mesleki dernekler gibi kurumlar tarafından gerçekleştirilebilir. Böylece ağ sayfasının içerik uygunluğunu garanti eden bir hakem kurumunun varlığını bilen İnternet kullanıcısının siteye güven duyması sağlanır. Tıbbi ağ sayfalarının ziyaretçilerinin konu hakkında bilinçlenmesi, içeriği denetlenen sitelere güvenerek daha çok bunları ziyaret etmesi, diğer ağ sitesi sahiplerini de sayfalarını denetlemeye açmaya yöneltebilir ve uygulama bu şekilde yaygınlaşabilir. Böylece halkımıza İnternet aracılığıyla daha güvenilir sağlık bilgileri sunulabilir.

Sağlık çalışanları ve tıp öğrencilerine yönelik hazırlanmış olan 82 (% 21.6) ağ sayfası bilimsel makale, kongre özeti, ders notu, slayt arşivi ve benzeri içeriğe sahipti. Amatör İnternet kullanıcıları ağ sayfasında sunulan bilgilerin kendilerine yönelik olup olma-

dığını anlamakta güçlük çekebilir. Bu nedenle İnternet'teki mesleki ağ sayfalarındaki bilgiler hasta ve hasta sahipleri için risk oluşturabilir. Amatör kullanıcılar, hekimler için hazırlanmış sitelerde verilen bilgileri yanlış yorumlayarak hastalıkların tanı ve tedavisi konusunda hatalı uygulamalara yönelebilir. Bu olası sorunun önüne geçmek için, sağlıkla ilgili mesleki ağ sitelerinde, okuyucu hedef kitlesinin sağlık çalışanları olduğu uyarısı sayfanın görünür bir yerinde belirtilmelidir. Bu çalışmada incelenen ağ sayfalarında, sunulmuş bilgilerin sağlık çalışanlarına yönelik hazırlanmış olduğunu belirten bir ifade yalnızca bir ağ sayfasında vardı ⁽¹⁹⁾.

İncelenen 378 ağ sayfasının % 57.6'sında aranan anahtar sözcüğün yalnız sayfadaki yazı metni içinde geçtiği görüldü. Kurumsal tanıtım, kongre duyurusu ve programları, kişilerin özgeçmişleri, gazete haberi gibi içeriklerden oluşan bu ağ sayfalarında, aranan hastalıklarla ilgili bilgi bulunmuyordu.

Sonuç

Giderek yaygınlaşan İnternet kullanımına paralel olarak sağlıkla ilgili ağ sitelerine ilgi artmaktadır. Hastalıklarla ilgili ağ sayfaları hastalar için önemli

bir bilgi kaynağıdır. Ancak bu sayfalarda sunulan ek-sik ve yanlış bilgiler sağlık sorunları konusunda bireyleri yanlış yönlendirebilir. İnternet'te yer alan çocuk cerrahisi konularını içeren ağsayfalarının incelendiği bu çalışmada, sorunun Türkiye'deki güncel boyutu değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, anne-babaya sunulan bilgilerin genellikle yetersiz olduğu görülmüştür. Halkın sağlık eğitimine yönelik ağ sitelerinin bir hakem kurum tarafından denetlenmesi sorunun çözümü için uygun bir yaklaşım olabilir. Ağ sayfası sahiplerinin ve halkın bu konuda bilinçlendirilmesi, bireylerin İnternet üzerinden sağlık konusunda daha kaliteli ve doğru bilgiye ulaşmasını sağlayabilir.

Kaynaklar

1. Anderson KD, Parry RL: Appendicitis, in O'Neill JA, Rowe MI, Grosfeld JL, Fonkalsrud EW, Coran AG (eds): Pediatric Surgery. St. Louis, Missouri, Mosby-Year Book, Inc 1998, p:1369
2. Chen LE, Minkes RK, Langer JC: Pediatric surgery on the Internet: is the truth out there? J Pediatr Surg 35:1179, 2000
3. Corpron CA, Lelli JL Jr: Evaluation of pediatric surgery information on the Internet. J Pediatr Surg 36:1187, 2001
4. Çocuk cerrahisinde sık rastlanan bazı hastalıklar: <http://www.tccd.org/okul/> (8 Ağustos 2003 tarihinde ziyaret edildi)
5. Duckett JW, Baskin LS: Hypospadias, in O'Neill JA, Rowe MI, Grosfeld JL, Fonkalsrud EW, Coran AG (eds): Pediatric Surgery. St. Louis, Missouri, Mosby-Year Book, Inc 1998, p:1761
6. Global Internet Statistics (by Language): <http://www.gltreach.com/globstats/index.php3> (4 Ağustos 2003 tarihinde ziyaret edildi)
7. Health On the Net Foundation: <http://www.hon.ch/> (4 Ağustos 2003 tarihinde ziyaret edildi)
8. Health On the Net (HON): HONcode: Principles in Turkish: <http://www.hon.ch/HONcode/Turkish/> (4 Ağustos 2003 tarihinde ziyaret edildi)
9. Hutson JM: Undescended testis, torsion, and varicocele, in O'Neill JA, Rowe MI, Grosfeld JL, Fonkalsrud EW, Coran AG (eds): Pediatric Surgery, St. Louis, Missouri, Mosby-Year Book, Inc 1998, p:1087
10. Impicciatore P, Pandolfini C, Casella N, et al: Reliability of health information for the public on the World Wide Web: systematic survey of advice on managing fever in children at home. BMJ 314:1875, 1997
11. Internet Healthcare Coalition: <http://www.ihealthcoalition.org/> (4 Ağustos 2003 tarihinde ziyaret edildi)
12. Llyod AD, Rintala RJ: Inguinal hernia and hydrocele, in O'Neill JA, Rowe MI, Grosfeld JL, Fonkalsrud EW, Coran AG (eds): Pediatric Surgery. St. Louis, Missouri, Mosby-Year Book, Inc 1998, p:1071
13. McClung HJ, Murray RD, Heitlinger LA: The Internet as a source for current patient information. Pediatrics 101:E2, 1998
14. McLeod SD: The quality of medical information on the Internet. A new public health concern. Arch Ophthalmol 116:1663, 1998
15. Noll S, Spitz L, Pierro A: Additional medical information: prevalence, source, and benefit to parents. J Pediatr Surg 36:791, 2001
16. Nua Internet How Many Online (Europe): http://www.nua.com/surveys/how_many_online/europe.html (4 Ağustos 2003 tarihinde ziyaret edildi)
17. Nua Internet How Many Online (U.S. & Canada): http://www.nua.com/surveys/how_many_online/n_america.html (4 Ağustos 2003 tarihinde ziyaret edildi)
18. Parkin A, Stretch DD: The Internet. Facilities on the Internet may be abused. BMJ 312:977, 1996
19. Saydam arşivi: <http://www.akdeniz.edu.tr/tip/cocukcer/saydam.html> (8 Ağustos 2003 tarihinde ziyaret edildi)
20. Semere W, Karamanoukian HL, Levitt M, et al: A pediatric surgery study: Parent usage of the Internet for medical information. J Pediatr Surg 38:560, 2003